

■ *Det falder måske nok lidt uden for Origos normale emneområde, men lad os alligevel kort se på ...*

Skabelsesberetningen i historisk kontekst

K. Aa. Back

Findes der to skabelsesberetninger?

Jo da, der er både den i Første Mosebog og den i Johannes-evangeliet. Og de begynder hhv. med de kendte ord »I begyndelsen skabte Gud ...« og »I begyndelsen var Ordet.«

Men, alvorligt talt, det er nok ikke helt hvad spørgsmålet går på. Snarere: Begynder Biblen med to (forskellige!) skabelsesberetninger? Spørgsmålet vil af mange nok opfattes som teologisk – men det er faktisk historisk, for det er historikere/ægyptologer der med vægt kan besvare det: Alle kan formodentlig være enige om at de bibelske tekster må ses i deres historiske kontekst – uanset hvordan man ellers læser dem.

Og netop den historiske kontekst for Skabelsesberetningen er interessant. Og det skyldes at en historisk-kritisk tilgang til teksten afslører at den i sin udformning svarer meget godt til ”sin samtid”. Og dét er vel at mærke Det gamle Ægypten og ikke Babylon som mange siger.

Hvordan ser oldægyptiske tekster så ud? De har ofte samme litterære træk i deres krønikeskrivning: først historien i hovedtræk, derpå detaljerne. Og ”de to” skabelsesberetninger falder på smukkeste vis ind i dette mønster. Om det skriver en ekspert i Den gamle Orient, ægyptologen K. A. Kitchen i sin bog *Ancient Orient & Old Testament*, 1966 (vi bibeholder lige Kitchens græsk-engelske betegnelse for Første Mosebog, Genesis, opkaldt efter denne bogs vigtigste beretning):

»Man møder ofte den påstand at Genesis 1 og 2 indeholder to forskellige skabelsesberetninger. Nu er det faktisk sådan at ”de to” beretninger helt tydeligt *kompletterer* hinanden: Genesis 1 anfører menneskets skabelse som sidste led i en serie begivenheder, fortalt uden særlige detaljer. Genesis 2 fremhæver derimod mennesket som det interessante, og her får vi flere detaljer med om ham og hans vilkår.«

Som vi skal se, er der ikke noget med to ikke-sammenhængende beretninger her. Kitchen er ovenikøbet så frimodig at mene at hvis man vil tale om to skabelsesberetninger der skulle stamme fra to forskellige kilder, må man vide noget om hvordan skrifter i den gamle Orient almindeligvis præsenterer sig.

Rækkefølgen

De som ser to skabelsesberetninger i Første Mosebog/Genesis, gør bl.a. et stort nummer ud af at rækkefølgen er forskellig. Men dét med at Genesis 2 tilsyneladende lader dyrene blive skabt *efter* mennesket, forklarer Kitchen, beror på en fejlagtig oversættelse fra hebraisk. Og her må vi lige dykke ned i grammatikken: *Sammensat datid* findes ikke på hebraisk. Så når man skal oversætte, er man nødt til at tage højde for

sammenhængen (konteksten). Den afgør om der skal oversættes med sammensat eller simpel datid. Og den kontekst som Genesis 2,19 optræder i, kræver at verset oversættes til dansk således: »Og Gud HERREN havde af agerjorden dannet alle markens dyr ...« – og *nu* fører Gud dyrene frem for Adam for at han skal navngive dem. *Derefter* følger skabelsen af Eva, menneskelivets moder.

Grammatik. Noget om datid:

- *sammensat datid*: – jeg er gået; Gud havde skabt
- *simpel datid*: – jeg gik; Gud skabte

En fuldstændig tilsvarende parallel findes i oldægyptiske optegnelser. Kitchen skriver:

»En mand ved navn Amûn fortæller i en indskrift [på *the Karnak Poetical Stela*] om kong Tuthmosis III ved først at beskrive hans enevældige magt i generelle vendinger [...] hvorefter han går mere i detaljer i et efterfølgende højtideligt digt [...] [Samme farao omtales også på en anden stèle:] På Gebel Barkal-stelen ser vi også en beskrivelse af kongens væld og magt i generelle vendinger (linje 3 til 9), efterfulgt af en detaljeret beretning om kongens triumfer i Syrien-Palæstina (linje 9 til 27) afsluttet med en hyldesterklæring (27ff). Viser disse steler nu ”dobbel-beretninger”? Mange kongelige inskriptioner fra Urartu [svarer til kongedømmet Ararat, nævnt i Jer 51,27] har et indledende afsnit hvor de og de landes nederlag tilskrives guden Haldi stridsvogn. Derefter gentages beretningen om de samme sejre, denne gang i detaljer og opnået af kongen.

Barkal-stelen. Denne granit-stele der er fundet ved Gebel Barkal, opsummerer Thutmosis III's liv og gerninger. Billedet er fundet på <http://www.bloganavazquez.com/tag/via-maris-entre-egipto-y-mesopotamia/>

Bjerget hvor Barkal-stelen er fundet. Wikipedia

Vi står dermed med en "H(aldi)-kilde" (kortfattet, kontant stil, Haldi er sejrherren), og "K(onge)-kilde" (detaljeret, varierende i form, kongen som sejrherre) – hvis man altså bruger den almindelige litteraturkritik! – Men en metode der må forekomme absurd når den bruges på imponerende nærorientalske tekster der ikke har haft nogen forhistoriske kilder og redaktører, bør ikke presses ned over Genesis 1 og 2 [...]«

Som et kuriosum til de gamle ægypteres brug af skriftsproget må vi lige slå fast at det at skrive var en dengang ganske dagligdags foreteelse – i modsætning til hvad mange tror, at det var en sag kun for "skriftlærde". Man har fundet papyruser om hvad nogle måske vil synes er noget så uinteressant og dagligdags som husholdningsregnskabet, eller en husbonds små notitser til sin frue.

Stammer skabelsesberetningen fra babylonske myter?

Jeg tror enhver religionslærer i kongeriget med respekt for sig selv docerer at skabelsesberetningen (OG historien om Noas

vandflod) er noget jødiske redaktører har "samlet op" i det babylonske fangenskab/eksil. Ægyptologen Kitchen er meget klar i sin stillingtagen til dét spørgsmål:

»Kontrasten mellem den monoteisme og enkelhed vi møder i den hebraiske beretning, og den udbredte polyteisme og udarbejdelse af det mesopotamiske epos springer i øjnene på enhver som læser dem. Den almindeligt udbredte antagelse om at den hebraiske beretning blot er en renset og forenklet udgave af den babylonske legende, er uholdbart om *metodologiske* grunde (og det gælder også syndflodshistorien). I Den gamle Orient er reglen at enkle beretninger eller traditioner kan give anledning (ved tilføjelser

og udsmykning) til kunstfærdige legender, men ikke omvendt. I den gamle Orient er legender ikke blevet forenklet eller forvandet til pseudo-historie (blevet historiserede); noget som man ellers har påstået er sket for de ældste dele af Genesis.«

Altså ikke noget med "afmytologisering" her! Begrebet er uden historisk basis (og opfundet af skandinaviske teologer som, ifølge Kitchen, ikke har kendt meget til skrifterne fra den gamle Orient (ud over GT)). ■

Vil du vide mere ...

så opsig tidsskriftet TEL (se annoncerne bragt her i Origo); dér er masser af interessant stof i denne boldgade.

Eller følgende bøger af K. A. Kitchen:

1966. *Ancient Orient and Old Testament*. London: Tyndale Press. Chicago: InterVarsity Press.

2003. *On the Reliability of the Old Testament*. Grand Rapids and Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company. ISBN 0-8028-4960-1 [omtalt på http://en.wikipedia.org/wiki/On_the_Reliability_of_the_Old_Testament]

Panoramabillede af det rekonstruerede Babylon. Wikipedia.